

ԴԱԿԻԹ ԳՅՈՒՐՋԻՆՅԱՆ
(Ծննդյան 60-ամյակի առթիվ)*

Լեզվաբան Դավիթ Սևանի Գյուրջինյանը ծնվել է 1962 թ. օգոստոսի 26-ին Երևանում:

1979 թ. ոսկե մեդալով ավարտել է Կամո (այժմ՝ Գավառ) քաղաքի № 1 միջնակարգ դպրոցը, 1984 թ. գերազանցությամբ՝ Երևանի Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի մայրենի լեզվի և գրականության ֆակուլտետը: Ավարտելուց հետո եղել է հայոց լեզվի ամբիոնի փորձնակ-հետազոտող, սկսել է աշխատել թեկնածուական ատենախոսության վրա, որն ընդմիջվել է 1985–1986 թթ., երբ ծառայել է խորհրդային բանակում:

1988–1995 թթ. դասախոսել է հարազատ բուհում: 1989 թ. պրոֆ. Պ. Բեդիրյանի ղեկավարությամբ պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն «Նախդիրների բառակազմական արժեքը հայերենում» թեմայով, և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

1993 թ. «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հայտարարած «Երիտասարդ գիտնականներ» մրցույթին ներկայացրել է հայերենի բառակազմական իմաստաբանությանը նվիրված ուսումնասիրություններ և ճանաչվել հաղթող:

Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաքինի հրավերով 1993 թ. որպես հայերենի դասախոս աշխատանքի է անցել Սբ. Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր ճեմարանում՝ աշխատելով շուրջ 25 տարի: Տարիների ընթացքում «Էջմիածին» հանդեսում լույս են տեսել Դ. Գյուրջինյանի երկու տասնյակից ավելի լեզվաբանական հոդվածները: Դրանցից մի քանիսն ամփոփվեցին «Կրոնակեղեցական լեզվական միավորների քննություն» թեմայով ժողովածուում (Սբ. Էջմիածին, 2002): 2015 թ. Սբ. Էջմիածնում հրատարակվեց Դ. Գյուրջինյանի «Հայոց լեզու. խոսքարվեստի դասագիրք» ինքնատիպ աշխատանքը, որը համալսարանական տեսական-գործնական դասընթացի հաջողված դասագիրք է մեզանում:

1995–2020 թթ. Դ. Գյուրջինյանն աշխատել է Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան լեզվաբանական համալսարանում՝ դասավանդելով ժամանակակից հայերեն, լեզվաբանության ներածություն, խոսքի մշակույթ, ոճաբանություն, գրաբար: Այս համալսարանում 1999 թ. հայերենի դասերին գործածվում է իր և Ն. Հեքեքյանի հեղինակած «Հայոց լեզու. գործնական աշխատանքների

* Ներկայացվել է 29. VI. 2022 թ., ընդունվել է տպագրության 09. XI. 2022 թ.:

ձեռնարկ» գիրքը, որն ունեցել է ութ հրատարակություն. երկարակեցությունը ձեռնարկի հաջողվածության վկայությունն է:

Դ. Գյուրջինյանի գիտամանկավարժական գործունեության մեջ պետք է առանձնացնենք հատկապես հայերենի դպրոցական դասագրքերի ստեղծումը: 2006–2007 թթ. առ այսօր գործածության մեջ են հանրակրթական դպրոցի 5-րդ և 6-րդ դասարանների մայրենիի դասագրքերը (հեղինակային խմբի ղեկավար), 2008 և 2009 թթ. 3-րդ և 4-րդ դասարանների մայրենիի դասագրքերը (համահեղինակությամբ՝ Ն. Հեքեքյանի): Այս դասագրքերն աչքի են ընկնում ինքնատիպությամբ, գրավչությամբ, հայերենի ուսուցման նոր մոտեցումներով: Դասագրքերից դատ ստեղծվել են աշխատանքային տետրեր, ուսուցչի ձեռնարկներ, թեկադրության նյութերի ժողովածու, ընթերցարաններ, պատատուներ: Դպրոցականների սիրելի գրքերից է Դ. Գյուրջինյանի կազմած ընթերցանության «Մատենիկ» գիրքը, որը հրատարակվել է նաև արևմտահայերեն: Ուսուցիչներն իրենց աշխատանքի ընթացքում գործածում են Դ. Գյուրջինյանի և Ն. Հեքեքյանի ստեղծած այլընտրանքային հայոց լեզվի դասագրքերը 7-րդ և 10-րդ դասարանների համար:

Մինչ այդ Դ. Գյուրջինյանը մասնակցել է հայերենի հարցարանների ժողովածուների ստեղծմանը: Դրանից առաջինը՝ «Հայոց լեզվից 50 հարցարան», գրվել է Պ. Բեդիրյանի և տողերիս հեղինակի հետ (Երևան, 1992): 1997 և 1998 թթ. լույս են տեսել հայոց լեզվի հարցարանների ժողովածուներ Դ. Գյուրջինյանի ղեկավարությամբ:

Կարևոր է հայերենագետի բերած նպաստը ուսումնական բառարանագրությանը. 2001 թ. լույս են տեսել «Հայերեն բառարան-տեղեկատու. միասին, անջատ կամ գծիկով գրվող բառեր», 2003 թ. «Մեծատա՞ռ, թե՞ փոքրատառ», 2005 թ. «Անուն խոսքի մասերի թվի կարգը արդի հայերենում. քերականական բառարան-տեղեկատու» բառարանները, որոնք իրենց տեսակով նոր են, կազմված ամենայն բծախնդրությամբ և հետևողականությամբ: Այս բառարանները հետագայում բազմաթիվ հրատարակություններ ունեցան և մեծապես նպաստեցին հայերենի կանոնարկմանը: 2000 թ. լույս տեսավ «Հայերենի տառային հապավումների բառարան-տեղեկատուն» (համահեղինակությամբ՝ Ն. Հեքեքյանի):

Վերջին տարիներին մեկը մյուսի հետևից լույս տեսան Դ. Գյուրջինյանի կազմած ուսումնական յոթ բառարանները, որոնք նոր էջ են բացում հայ ուսումնական բառարանագրության մեջ: Շարքից առանձնացնենք հատկապես «Հայերենի հականիշների բառարանը» (Երևան, 2020): Սա եզակի աշխատանք է. բառարանում ընդգրկված բոլոր հականիշները (700 գույգ) ցուցադրվում են միևնույն նախադասության (գեղարվեստական խոսքի) շրջանակում, որի շնորհիվ առավել ընդգծված է երևում հականիշների ոճական արժեքը:

Բնագրային նմուշներով են տրված նաև հոմանիշների ու դարձվածքների բառարանները, մասամբ՝ պատկերազարդ բացատրական բառարանը, յուրատիպ ուղղագրական և բառակազմական բառարանները:

Հայ բառարանագրության մեջ նորույթ է «Բարեկիրթ հայերենի բառարանը», որտեղ տրված են հայերեն բարեկիրթ խոսքում հաճախ գործածվող այն բառերը, բառաձևերը, բառակապակցություններն ու արտահայտությունները,

որոնք անհրաժեշտ են տարբեր իրավիճակներում հասակակիցների, մտերիմների կամ անծանոթ մարդկանց հետ հաղորդակցվելու համար: Սա հայերենի խոսքային վարքականոնի բառարանն է և օգտակար կարող է լինել անխտիր բոլորին:

Հայ գիտահամայնության գրականության լավագույն նմուշներից է Դ. Գյուլըջինյանի «Զարմանալի հայերեն» գիրքը (Երևան, 2020): Զրույցների այս գրքում ընդգրկված են այսօրվա հայերենում հաճախ գործածվող այն բառերը, որոնց «կենսագրություն» սկսվում է հին հայերենից՝ գրաբարից: Հեղինակն ամենայն բժախնդրությամբ ուսումնասիրել է հին հայերենի բառային կազմի համաժամանակյա իմաստները, հետևել լեզվի զարգացման ընթացքում դրանց կրած տարժամանակյա փոփոխություններին և արձանագրել արդի լեզվավիճակում դրսևորած իմաստներն ու նշանակությունները, որոնք հաճախ հեռացել են նախնական իմաստից ու արժեքից և ներկայանում են բոլորովին նոր իմաստներով: Գրքի կարևոր արժանիքներից են ոչ միայն լեզվական նյութի դիպուկ ընտրությունը, այլև այն մատուցելու բանասիրական հմտությունը, հեղինակի ինքնատիպ ոճը: Այստեղ ըստ ամենայնի դրսևորվել են Դ. Գյուլըջինյան լեզվաբանի, հետազոտողի և մանկավարժի լավագույն հատկանիշները:

Դ. Գյուլըջինյանը սերտ համագործակցել է Հայաստանի աստվածաշնչային ընկերության հետ (2011–2013 թթ. եղել է հրատարակչական-խմբագրական բաժնի տնօրենը), հրատարակության է պատրաստել Նոր Կտակարանի և Սաղմոսագրքի իմաստային թարգմանությունները, որոնք քանիցս հրատարակվել են բազմահազար օրինակներով (ավանդական ուղղագրությամբ՝ նաև Թեհրանում), խմբագրել է «Աստվածաշնչի հանրագիտարանը», «Աշակերտի Աստվածաշունչը» և այլն, գրաբար Աստվածաշնչի ստվարածավալ համաբարբառի պատասխանատու խմբագիրն է:

Լեզվաբանի գիտական հետաքրքրությունները բավական ընդարձակ են. ընդգրկում են հայերենագիտության տարբեր բաժինները: Ութ տասնյակից ավելի գիտական հոդվածների հեղինակ է, որոնք լույս են տեսել Հայաստանում և արտերկրում (Ստամբուլ, Բեյրութ, Թեհրան, Թբիլիսի, Մոսկվա): Վերջին տարիներին լեզվաբանն ուսումնասիրում է հայերեն տառանդները, հայ բաղադրիչով բարդությունները և հայերենի լեզվանունները՝ գիտական պարբերականներում հրապարակելով բազմաթիվ ուշագրավ հոդվածներ:

Լեզվաբան Դ. Գյուլըջինյանը գործուն մասնակցություն ունի Հայաստանի գիտական, կրթական ու հասարակական կյանքին. մասնակցել է գիտաժողովների, կրթական համաժողովների, կազմակերպել է ուսուցիչների վերապատրաստումներ Հայաստանում և Իրանում (Թեհրան, Սպահան), հանդես է գալիս գրախոսականներով, հրապարակում գիտական դիմանկարներ, զանգվածային լրատվամիջոցներում ու սոցցանցերում տարիներ շարունակ իրականացնում է լեզվաբարոզություն, վարում հայերենի լեզվական-ուսուցողական դասերի շարքեր (դրանից մեկը 2019 թ. ամփոփվեց «Հանուն մեր նյարդերի» գրքույկում):

2018 թ. հունիսի 11-ին ՀՀ վարչապետի որոշմամբ նշանակվել է ՀՀ լեզվի կոմիտեի նախագահ: Դ. Գյուլըջինյանը հայերենի՝ ՀՀ պետական լեզվի շահի ջերմ պաշտպանն է եղել նաև մինչ այդ պաշտոնին նշանակվելը: Նրա ղեկա-

վարությունները Լեզվի կոմիտեի անձնակազմը հետամուտ է հայերենի մաքրության, անաղարտության պահպանմանը, նրա գործառական ոլորտների հատակեցմանը, ռազիո-հեռուստատեսային հաղորդումների և մամուլի լեզվի կանոնիկ դրսևորումներին՝ ի շահ պետական լեզվի հարատևության՝ որպես ազգային անվտանգության փրկողակի:

Ստեղծագործական նորանոր վերելքներ մաղթենք մեր ժամանակների վաստակաշատ հայագետին. Դ. Գյուրջինյանը դեռ ասելիք ունի հայերենագիտությանը:

ԼԱԼԻԿ ԽԱԶԱՏԻՅԱՆ

Բ. Գ. Բ., պրոֆ., Խ. Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիայի վարիչ: Գիտական հետաքրքրությունները՝ ընդհանուր լեզվաբանություն, հայոց լեզվի պատմություն, գրաբար, հայոց լեզվի տեսություն, բառագիտություն, բառարանագրություն: Հեղինակ է 20 գրքի և շուրջ 200 հոդվածի: lingualal51@mail.ru